

FRANCESCO

helena novak penga

LANDINI (1325. - 1397.)

Godina 2025. protječe u obilježavanju vjerojatne 700. obljetnice rođenja najpoznatijega skladatelja talijanskoga *trecenta* Francesca Landinija, poznatog i pod imenima *Francesco degli Organi*, *Francesco da Firenze* i dr., od kojih su u svim udžbenicima povijesti glazbe najprisutnije talijanska i latinska inačica *Francesco il Cieco* ili *Franciscus Cecus*, 'slijepi'. Rođen najvjerojatnije u gradu Fiesole pokraj Firence, Landini je uz kraće posjete Veneciji cijeloga života bio vezan uz Firencu. U tom gradu je i preminuo 1397. godine. O njegovu životu ne postoje brojni povijesni podaci; većina današnjih spoznaja i dalje se crpi iz nekoliko izvora, poput onih firentinskog kroničara i suvremenika Filippa Villanija, koji je pisao i o drugim poznatim Firentincima, primjerice o Giottu.

Villani u svojoj kronici *De origine civitatis florentiae et eiusdem famosis civilis* iz 1385. o Landiniju piše da je bio slijep, iznimno darovit orguljaš, čijoj se brzini i virtuoznosti sviranja na svim instrumentima (ne samo orguljama!) divila onovremena publika, pa mu je u Veneciji ciparski kralj Pierre Lusignan dodijelio lovorov vijenac – koji su u onodobnoj kulturi dobivali samo carevi i pjesnici. Koliko Villani uključuje gotovo hagiografske elemente, može se samo pretpostavljati. No sigurno je da Landini predstavlja prototip talijanskoga, firentinskog humanističkog umjetnika i intelektualca, koji nagovještava duh renesanse: taj pjesnik, orguljaš i

orguljar, pjevač, skladatelj, izumitelj instrumenta *syrena syrenarum* i (prema Villaniju) virtuoz na svim onodobnim instrumentima, održavao je veze s Petrarcom i suvremenim talijanskim skladateljima kao što su Andreas da Firenze i Lorenzo da Firenze, mletačkim duždem Andreom Contarinijem te firentinskim političkim i društvenim elitama. Osim o glazbenoj darovitosti, o Landinijevoj visokoj humanističkoj obrazovanosti i intelektualnim dosezima 1425. godine izvještava i Giovanni Gherardo da Prato. U rukopisu *Il paradiso degli Alberti* da Prato pripovijeda o susretu poznatih firentinskih humanista u proljeće 1389. godine u Villi del paradiso, čiji je vlasnik bio bankar i intelektualac Niccolò Alberti. U duhu renesansnih akademija, to druženje humanista je (osim bogatih banketa) uključivalo i intelektualne, filozofske i političke rasprave, čitanje poezije te glazbu, točnije muziciranje Francesca Landinija na portativnim orguljama uz ples. Pretpostavlja se da je upravo za to sofisticirano druženje Landini skladao *ballattu Or su, gentili spirti*. I ponovno u duhu nadolazeće renesanse, da Prato izvještava da je Landini svirao s takvom slatkoćom i čistoćom da se njegova glazba doimala kao da nije s ovoga svijeta. Za razliku od kasnijega sociološkog statusa glazbenika od baroka nadalje, kao podređenog obrtnika i zabavljača pripadnika visokog društva, Landini se svojom širokom obrazovanošću iz svih *sedam slobodnih umjetnosti* potpuno, na ravnopravan način, uklopio u svjetonazorske okvire firentinskih elita koje su nagovijestile *novu dobu*.

Bliska povezanost s orguljama oznaka je Landinijeve karijere: tijekom života bio je zaposlen kao orguljaš u firentinskom samostanu Santa Trinità te *cappellanus* u firentinskoj crkvi San Lorenzo. Osim toga,

samostalno ili u suradnji s drugim orguljarima sudjelovao je u gradnji više orgulja u firentinskim crkvama, uključujući i one u firentinskoj prvostolnici. U svijesti Landinijevih suvremenika, on je bio ponajprije orguljaš, što je vidljivo i na dva likovna prikaza: reljefu na Landinijevu grobu u crkvi San Lorenzo, na kojemu je prikazan s portativom te u najopsežnijem rukopisnom izvoru svjetovne talijanske glazbe iz *ars novae*, kodeksu *Squarcialupi* (Mediceo Palatino, Codex I-FI 87) s početka 15. stoljeća, u kojemu lovorom ovjenčani Landini ponovno svira na portativu. Visoke da Pratove ocjene Landinijeva muziciranja na portativu povezane su i s humanističkom predodžbom portativa kao jednoga od najuzvišenijih instrumenata, čijim je nedodirljivim kraljem bio upravo virtuoz Landini.

Osim nekoliko prijepisa u dva južnonjemačka izvora, spomenuti kodeks *Squarcialupi* sadrži 145 Landinijevih skladbi, koje čine čak četvrtinu ukupno sačuvanog skladanog repertoara talijanskoga *trecenta*. Unatoč svojoj profesionalnoj povezanosti s Crkvom, Landinijev danas sačuvani skladateljski opus ograničen je isključivo na svjetovne skladbe: od 154 sačuvane Landinijeve skladbe, ni jedna ne pripada (najvjerojatnije izgubljenoj) crkvenoj glazbi, ali je glazbeni sloj iz barem 19 skladbi korišten u tipičnom srednjovjekovnom talijanskom neliturgijskom žanru *laude spirituali*. Osim 12 madrigala te po jedne *caccie* i *virelaia*, 140 Landinijevih skladbi pripada specifičnoj glazbenoj vrsti talijanskoga *trecenta* pod nazivom *ballata*. Učenik Jacopa da Bologne, Landini se upravo u toj glazbenoj vrsti srodnoj francuskoj *balladi* nastavlja na monodijski firentinski *dolce stil nuovo* s kraja 13. stoljeća, koji povjesničari glazbe nazivaju *firentinskom Ars novom*. Sve do tridesetih i

četrdesetih godina 14. stoljeća, u Italiji osim izoliranih pokušaja gotovo i ne postoji polifonija: monodija preuzeta iz jednostavnih franjevačkih duhovnih *lauda* prepoznatljiva je značajka talijanske glazbe prije Landinija. U Landinijevu stilu prepoznaju se tri faze: nasljeđe starijega talijanskoga *trecento* stila, potom francuski utjecaji (osobito u troglasnim *ballatama*) te naposljetku sinteza talijanskih i francuskih skladateljskih postupaka, što se osobito prepoznaje u većoj količini vertikalnih sklopova u kasnim skladbama. Premda je Landini skladao nekoliko tipova dvoglasne i troglasne *ballate* s instrumentalnim kontratenorom, melodioznost ostaje njegovom temeljnom odlikom. To nasljeđe melodioznosti kao talijanske karakteristike izoritmičnošću dodiruje i značajke suvremene francuske *Ars nove*. Landinijev stil osobito karakterizira tzv. Landinijeva kadenca, koja se obilno primjenjuje u glazbi 15. i 16. stoljeća kao jedna od njezinih zvučno najprepoznatljivijih karakteristika te bi talijansku renesansnu glazbu bilo teško zamisliti bez Landinijevih skladateljskih postupaka koji su se uspješno utkali u nju.

Landinijevim je suvremenicima bila osobito privlačna njegova "slatkoća melodija" (Giovanni da Prato). Slušati Landinija danas znači susresti se sa za glazbu 14. stoljeća netipičnom konsonantnom zvukovnom slikom, obiljem ornamenata, melizama i sinkopa u gornjim dionicama te poletnim, plesnim ritmovima. Za razliku od oporoga, kompleksnog glazbenog stila njegova suvremenika Guillaumea Machauta, Landinijeva glazba privlačna je i današnjem slušatelju, poput plesne, uhu ugodne *ballate* pod nazivom *Ecco la Primavera!*, zbog čega je on među ljubiteljima glazbe u 21. stoljeću jedan od najprepoznatljivijih skladatelja *trecenta*.